

матеріали, – матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці та іншому носіїві (ч. 1 ст. 27 Закону України “Про інформацію”).

Таке комплексне розуміння документа як джерела відомостей про факти є більш сучасним, ніж передбачене у ч. 2 ст. 27 та ст. 46 ЦПК України поняття “письмового документа”. Тому є виправданим з метою удосконалення цивільно-процесуального законодавства вести мову про джерело доказів “документи”, а не “письмові документи” як це закріплено у нині діючому кодексі.

Саме поняття документа, викладеного у ст. 46 ЦПК України, необхідно було б сформулювати у наступному вигляді: Стаття 46 “Документи”, зміст статті: “До документів відносяться всякого роду письмові документи, акти, листування службового або особистого характеру, результати застосування науково-технічних засобів фіксації інформації, які містять відомості про обставини, що мають значення для справи”.

¹ Пунда О.О. Поняття даних, одержаних у результаті застосування науково-технічних засобів у кримінальному процесі // Вісник Львівського університету (Серія юридична). – 2000. – Вип. 35. – 525 с.

² Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник. – К.: Ін Юре. – 1997. – 260 с.

³ Грошевий Ю. Поняття і класифікація засобів доказування в кримінальному процесі // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 3 (10). – 71 с.

⁴ Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник. – К.: Ін Юре. – 1997. – 265 с.

⁵ Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник. – К.: Ін Юре. – 1997. – 268 с.

*Чабан С.С.,
асистент кафедри цивільного права
і процесу Львівського національного
університету ім. Івана Франка*

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Держава, як гарант прав та свобод фізичних та юридичних осіб не повинна обмежуватись лише фіксацією прав, а зобов’язана зосередити увагу на їх здійсненні, а тим більше не може не гарантувати реалізацію безспірних прав, що виникають з судового рішення. Безпосереднє здійснення захисту суб’єктивних прав відбувається шляхом постановлення судового рішення та подальшого його виконання. Рішення зумовлює виникнення певних правовідносин, які санкціоновані судом як органом правосуддя. Ці відносини, що існують в процесі виконання судового рішення, є об’єктом дослідження для процесуалістів, хоча й іноді виходять за межі цивільного процесу, виконавчого провадження. Але не можна не враховувати той факт, що рішення суду не самоціль, а лише засіб її досягнення, бо коли право, підтвержене судом, не втілюється у фактичних відносинах, то видозмінюється його сутність. В такому випадку загальнообов’язковість втрачається, оскільки неможливим стає реальне виконання обов’язку.

Будь-який цивільний процес по справі повинен завершуватися реалізацією судового рішення, що набрало законної сили. Саме на “стадії виконання” відбувається реальний захист прав, обов’язків, охоронюваних законом інтересів, підтверджених рішенням суду. Цей етап безумовно має таке є важливе значення як і етап застосування права. Адже реальне виконання судового рішення є, перш за все, показником справедливого вирішення конфлікту, життєвості застосування судом закону, авторитетності правосуддя та важливим механізмом впорядкування суспільних відносин.

Дослідження сутності процесу виконання рішень суддів на інших юрисдикційних органах зумовлює необхідність аналізу правовідносин, в межах яких відбувається реалізація підтверджених судом прав, обов'язків, охоронюваних законом інтересів. Здійснення цих правових відносин відбувається через певну поведінку суб'єктів, рішення суду, однак, не в усіх випадках безпосередньо забезпечує реальний захист підтверджених судом прав та інтересів.

Аналізуючи процес правового регулювання суспільних відносин можна прийти до висновку, що застосування примусу не є первинним завданням, оскільки необхідність в його застосуванні виникає лише тоді, коли у цьому процесі відбувається "зрив", що вимагає негайного усунення за допомогою заходів державного примусу. Роль примусового виконання полягає у забезпеченні реалізації приписів, що містяться у рішеннях суду чи актах інших юрисдикційних органів, в разі відмови від добровільного виконання.

Будучи однією зі стадій цивільного процесу, виконавче провадження здійснюється в межах процесуальних правовідносин: порядок діяльності органів виконання визначений законом, заінтересованим особам забезпечена можливість участі у виконавчому провадженні, їм надаються при цьому певні процесуальні права. Оскільки примусове виконання означає серйозне втручання у права боржника, то в нормах виконавчого провадження детально врегульовані права та обов'язки як стягувача, так і боржника. Не залишені без уваги конкретно визначені заходи примусового характеру, що забезпечують реальне виконання. Кожен з заходів примусового характеру визначається властивостями предмету і вимогами, які відображені у виконавчому листі, що виданий на підставі рішення суду і підтверджує існування і обсяг правових зобов'язань боржника.

Проте в юридичній літературі відстоюється точка зору щодо неоднорідності за своєю природою, змістом цивільних процесуальних відносин та відносин, що виникають в процесі виконання судових рішень та актів інших органів¹.

В якості основного аргументу на підтвердження висновків про різноманітність відносин, що виникають при здійсненні правосуддя по цивільних справах та у виконавчому провадженні, прихильники виділення окремої галузі права висувають той факт, що згадані відносини мають різний суб'єктний склад. У виконавчому провадженні основними процесуальними суб'єктами стають стягувач та боржник, а роль суду на цій стадії, на їх думку, зовсім нівелюється. Однак, такі твердження слід визнати не безспірними. В теорії цивільного процесуального права загально визнаним є той факт, що обов'язковим суб'єктом процесуальних правовідносин виступає суд. Але це положення, на нашу думку, потребує певного уточнення з урахуванням правовідносин, що виникають на завершальній стадії цивільного процесу. М.С. Шакарян була висловлена точка зору, за якою права, обов'язки та відповідні дії суду першої інстанції складаються з прав, обов'язків та дій наступних суб'єктів: колегіального суду, судді (одноособового), членів суду, секретаря судового засідання, судового виконавця². Дійсно, аналіз законодавства про виконавче провадження дає змогу упевнитися у самотійності таких суб'єктів процесуальних відносин на завершальній стадії цивільного процесу, як суд (суддя), державний виконавець. Про їх самотійність свідчать і правовідносини, що існують між ними. Ці відносини в усіх випадках мають процесуальний характер. Видача судом виконавчого листа - це ні в якому разі не доручення, а, як слушно відзначила Л.Н. Завадська, лише одна з підстав примусового виконання³. А державний виконавець, на якого покладається обов'язок по примусовому виконанню діє не в силу наданих йому судом чи іншим органом повноважень, а в силу безпосередньої вказівки норм закону. Суд виявляє свої владні дії у формі прийняття постанов у встановленому законом порядку. Цим і обмежується зв'язок суду з державним виконавцем.

Щодо зміни кола учасників на стадії виконавчого провадження, а також заміни основних

учасників судового розгляду – позивача та відповідача на стягувача і боржника, то з цього приводу слід зауважити, що коло осіб, які беруть участь у справі за загальноприйнятими положеннями не змінюється від того, на якій стадії суб'єкти цивільно-процесуальних відносин стають учасниками процесу. Оскільки виконавче провадження – одна зі стадій цивільного процесу, то особи, які беруть участь у справі, є також особами, що беруть участь у виконавчому провадженні. Однак, для того, щоб стати конкретними суб'єктами (учасниками), вони повинні брати участь у цьому провадженні. Звичайно, державним виконавцем та судом (суддею) можуть залучатися в процесі примусового виконання судових рішень й інші особи, зокрема, поняті, зберігачі арештованого майна, різноманітні державні установи, громадські організації, але це, на нашу думку, в жодному разі кардинально не змінює суб'єктний склад учасників.

За правилами виконавчого провадження виконуються не лише судові рішення, але й постанови багатьох інших органів, вказаних у ст. 3 Закону України “Про виконавче провадження”. Причини існування такого феномена досить аргументовано пояснила А.К. Сергун. Її точка зору зводиться до того, що “виконавче провадження може вестися і не в зв'язку з розглядом цивільної справи, не як стадія цивільного процесу”. За чинним законодавством можуть виконуватися в примусовому порядку акти й інших органів - виконавчі написи нотаріусів, рішення третейських судів, рішення ряду державних або недержавних органів. Примусове виконання таких актів не утворює стадії цивільного процесу, оскільки такого взагалі не було, він не порушувався і не вівся. В цій ситуації, на думку А.К. Сергун, ми зустрічаємося з дуже цікавим і не таким вже рідкісним явищем, коли певні правові процедури використовуються державою, законодавцем не лише за їх першочерговим призначенням⁴.

З аргументами А.К. Сергун не можна не погодитись. На нашу думку, виконання різноманітних актів в порядку виконавчого провадження за тими ж правилами, що застосовуються стосовно судових рішень зумовлене зовсім не тим, що ніби-то виникає єдиний цивільний процес (або так званий “широкий цивільний процес”), а тим, що діяльність, де відбувається безпосереднє застосування примусу, в більшій мірі, ніж будь-яка інша, потребує гарантій, забезпечуваних цивільною процесуальною формою. Тому держава і доручає її здійснення органу, для якого така форма вже встановлена, в порядку, що нею визначений, навіть і в тих випадках, коли попередні стадії реалізації права – прийняття правозастосовчого акта – проводилися в іншому порядку.

В такому разі, не може виникати заперечень з приводу однорідності суспільних відносин, що виникають у суді при розгляді та вирішенні цивільних справ, і при примусовому виконанні судових рішень в порядку виконавчого провадження, а об'єднання їх норм у єдину систему цивільного процесуального права.

У виконавчому провадженні діють принципи цивільного процесуального права, норми про оскарження до суду рішень, дій або бездіяльності державного виконавця, що містяться у Главі 31-Г ЦПК України, а також правила про відводи, про склад суду, про осіб, які беруть участь у справі, та їх права, про правоздатність і дієздатність, судові витрати, виклики, повідомлення, строки, діє у повному обсязі інститут представництва. При проведенні судових засідань на стадії виконання діють усі правила глав 19 та 20, статті про докази та ін.

Виконавче провадження як стадія цивільного процесу, органічно пов'язане з попередніми його стадіями. Кожна стадія цивільного процесу має свою, властиву тільки їй мету, що спрямована на виконання процесуальних завдань, властивих лише для неї конкретно. Проте, як частина цивільного процесу вона спрямовується на виконання завдань цивільного судочинства, визначених ст. 2 ЦПК України.

Отже, виконавче провадження – це стадія, яка завершує усю діяльність суду по захисту законних прав та свобод, охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб, що

знайшли своє підтвердження у рішенні суду чи акті іншого юрисдикційного органу. На цю стадію як частину цивільного процесу поширюється дія його принципів, норм та інститутів.

¹ Гурвич М.А. Решение советского суда в исковом производстве. – М., 1955. – 4 с.; Юков М.К. Самостоятельность норм, регулирующих исполнительное производство // Проблемы совершенствования ГПК РСФСР. – Свердловск, 1975. – С. 91–97.

² Шакарян Л.С. Субъекты советского гражданского процессуального права. – М.: 1970. – 13 с.

³ Завадская Л.Н. Реализация судебных решений. – М.: Издательство “Наука”, 1989. – 53 с.

⁴ Сергун А.К. Принудительное исполнение судебных решений в общем процессе реализации норм права // Теоретические вопросы реализации норм права: Уч. труды ВЮЗИ. – М., 1978. – Т. 61. – С. 89–90.

*Хотинська О.З.,
асистент кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Академії адвокатури України, м. Київ*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Е вочасне виконання судових рішень є одним з основних принципів судочинства правової демократичної держави. На реалізацію цього принципу спрямований Закон України “Про виконавче провадження”¹, яким визначені умови і порядок примусового виконання рішень судів та інших органів у випадку невиконання їх у добровільному порядку.

На превеликий жаль юристів, позитивне рішення суду дуже рідко стали вважати виграшем справи. Але чи є у цьому вина державних виконавців чи справа у недосконалості та неузгодженості нашого законодавства? Щоб дати відповідь на це запитання спробуємо проаналізувати деякі положення вищезгаданого закону та їх втілення у життя.

1. Виконання вироків судів у частині позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю (п. 3 ст. 3 Закону України “Про виконавче провадження”).

У ст. 3 Закону законодавець заклав таку норму, як виконання вироків суду у частині позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю. Зараз Департамент по виконанню покарань, який раніше виконував цю роботу, ставить питання про те, що подібні функції повинні бути повністю передані державній виконавчій службі. На думку Л.В. Скоморохи, ці питання взагалі не повинні входити до кола діяльності державної виконавчої служби, тому що у цих випадках вирокі судів звертаються до виконання самими судами, і виконавча служба може виконувати їх лише на стадії застосування санкції. Так, наприклад, засудженому заборонено займати посаду, пов’язану з матеріальною відповідальністю, а його призначили на таку посаду. Ось тоді інспекція по виконанню покарань повинна звернутися до державної виконавчої служби, вказавши на те, що вирок суду не виконується, і служба застосовує штрафні санкції. Підкреслюю, що виконавча служба може діяти лише на цій стадії. Таким чином, тут виникає колізія, яка потребує вирішення².

2. Виконання постанов державного виконавця про виконавчий збір та накладення штрафу (п. 16 ст. 3 Закону України “Про виконавче провадження”).

Даний пункт ст. 3 Закону України “Про виконавче провадження” містить тільки два документа, які виносить державний виконавець і які підлягають виконанню державною виконавчою службою. Це неправильно, оскільки крім постанов про виконавчий збір та накладення штрафу існують ще такі документи, як постанова державного виконавця про